

Repetisjon. Leksjon 18

Leksjonen handler særlig om hvordan setninger settes sammen; enten i et underordningsforhold (hypotakse) eller i et sideordningsforhold (paratakse).

18.1

Leddsetninger etter mentale verb kan innledes av tre ulike konjunksjoner. Hvilken som velges avhenger av hvordan innholdet i leddsetningen oppfattes:

- virkelig, en kjensgjerning: *že*
- usikker, tvilsom: *jestli*
- prosess: *jak*

Typen med *jak* har ingen parallell konstruksjon på norsk. Den kan som regel oversettes med infinitivkonstruksjon: *Viděla, jak odchází z místnosti.* - Hun så ham gå ut av rommet.

Bruken av verbtid (tempus) i leddsetninger etter mentale verb er veldig ulik på norsk og tsjekkisk:

Tsjekkisk har 'real-tid' i leddsetninger: tempus i leddsetningen forholder sig 'reelt' til tempus i hovedsetningen. Hvis 'handlingen' i leddsetningen er	Norsk har tempusharmoni i leddsetninger: tempus i leddsetningen er i harmoni med tempus i hovedsetningen. Hvis hovedsetningen f.eks. står i <i>datid</i> og 'handlingen' i leddsetningen er
samtidig med hovedsetningen: presens <i>Věděl, že tam jsi.</i>	samtidig med hovedsetningen - datid 'Han visste at du var der.'
før hovedsetningen: preteritum <i>Věděl, že jsi tam byl.</i>	før hovedsetningen - førdatid : 'Han visste at du hadde vært der.'
etter hovedsetningen: futurum <i>Věděl, že tam budeš zítřa.</i>	etter hovedsetningen - fortids fremtid : 'Han visste at du ville være der i morgen.'

18.2

I leddsetningene i Leksjon 18.1 oppfattes innholdet av leddsetningene som en enhet. Men det er også mulig å rette oppmerksomheten mot ett element av situasjonen. Slike relative leddsetninger innledes av de velkjente spørreord som her fungerer som relative konjunksjoner/adverbier. Hvis leddsetningen må stå i genitiv, dativ, lokativ eller instrumentalis, må den 'representeres' av en form av *to* i hovedsetningen. Dette gjelder også alltid hvis leddsetningen inngår som styrelsen i en preposisjonsforbindelse:

Nezajímala se o to, koho potkává. – Hun interesserte seg ikke for hvem hun møtte.

18.3

Relative leddsetninger kan også fungere som en nærmere beskrivelse av en partisipant, et sted, en tid, en kvalitet eller en kvantitet i hovedsetningen. Slike konstruksjoner har bestemte representasjoner i hovedsetningen og leddsetningene innledes av spørreordene (som fungerer som konjunksjoner). Det er en fullstendig oversikt i siste halvdel av 18.3.

18.4

Både setninger, partisipanter og predikater kan sideordnes. Sideordning kan semantisk være simpel addisjon, men også gradasjon, utelukkelse eller kontrast.